

УДК 81'373:[811.161.3 + 811.111]

СІМВАЛІЧНАЕ ЗНАЧЭННЕ САМАТЫЧНЫХ КАМПАНЕНТАЎ МЕТАФТАНІМІЙ АДМОЎНЫХ ЭМОЦЫЙ У БЕЛАРУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ МОВАХ

В. В. Гардзеі,
аспірант кафедры мовазнаўства
і краіназнаўства Усходу БДУ

Паступіў у рэдакцыю 14.10.19.

У дадзеным артыкуле аналізуецца метафтанімія адмоўных эмоцый з прыкладаў Беларускага N-корпуса і Брытанскага нацыянальнага корпуса (British National Corpus). Аб'ектам даследавання з'яўляюцца сімвалічныя значэнні саматычных кампанентаў *галава, вока, твар, сэрца* ў складзе метафтаніміяў адмоўных эмоцый. У артыкуле прааналізаваны метафтаніміі, якія выкарыстоўваюцца для абазначэння эмоцый гневу, страху, сораму, пагарды, смутку. У прыкладах метафтаніміяў адмоўных эмоцый для беларускай і англійскай моў вылучаны сімвалічныя значэнні: паказчык эмацыянальнага стану асобы, ёмішча эмоцый, адчувальны, сэнсітыўны цэнтр жыццяздольнасці, індикатар інтэнсіўнасці эмоцый і інш.

Ключавыя словы: саматызм, сімвал, метафара, метанімія, метафтанімія, эмоцыя.

This article analyzes metaphonyms of negative emotions on the examples of the Belarusian N-corpus and the British National Corpus. The object of study is the symbolic meaning of somatic components head, eye, face, heart within metaphonyms of negative emotions. The article analyses metaphonyms denoting anger, fear, shame, pride, sadness. Based on the examples of metaphonyms of negative emotions for the Belarusian and English languages the following symbolic meanings are identified: the indicator of emotional state of a person, a container of emotion, sensitive center of vitality, the indicator of intensity of emotion, etc.

Keywords: somatism, symbol, metaphor, metonymy, metaphonymy, emotion.

Вывучэнне фактаў беларускай і англійскай культур, падзеленых велізарнай прасторай, сацыяльна-эканамічнымі і палітычнымі ўмовамі адлюстроўвае сучасныя тэндэнцыі развіцця мовазнаўства, разглядаючы мову як сродак увасаблення разумовых працэсаў, які фіксуе досвед чалавечтва, яго мысленне. У сучаснай антрапацэнтрычна-лінгвістычнай парадыме саматызмы разглядаюцца як найважнейшая частка моўнай карціны свету, яго канцэптуалізацыі, што знаходзіць адлюстраванне ў працах М. Ф. Алефірэнка, Ф. Вака, У. Р. Гака, Ю. А. Даўгаполава, В. М. Тэлія, Р. Х. Хайрулінай і інш. У беларускім мовазнаўстве саматызмам прысвечаны даследаванні В. А. Арчэмавай, Л. У. Кулік, Л. М. Мазуркевіч, В. А. Маславай, Г. М. Старасцінай, В. Д. Старычонка, С. М. Струкавай, М. У. Юнаш і інш. Пры гэтым важна адзначыць вялікі патэнцыял тыпалагічна-супастаўляльнага даследавання пры параўнальным аналізе увасабленняў адмоўных эмацыянальных станаў у межах узаемадзеяння метафары і метаніміі – метафтаніміі. Аналіз эмпірычнага матэрыялу даследавання грунтуецца на сцверджанні Ф. Руіса дэ Мендосы і О. Дыез, што метанімія з'яўляецца часткай метафары, і паколькі ёсць дзве асноўныя метанімічныя схемы – частка вызначае цэлае і, наадварот, цэлае вызначае частку – вылучаюцца чатыры мадэлі метафтаніміі: метанімічнае пашырэнне метафарычнай мэты (metonymic expansion of a metaphoric target), метанімічнае скарачэнне метафарычнай мэты (metonymic reduction of a metaphoric target), метанімічнае скарачэнне метафарычнай крыніцы (metonymic reduction of a metaphoric source), метанімічнае пашырэнне метафарычнай

УДК 81'373:[811.161.3 + 811.111]

SYMBOLIC SENSE OF SOMATIC COMPONENTS OF METAPHONYMS OF NEGATIVE EMOTIONS IN THE BELARUSIAN AND ENGLISH LANGUAGES

V. Hardzei,
Postgraduate Student of the Department of
Linguistics and Country Studies of the East BSU

Received on 14.10.19.

Спазнаючы навакольную рэчаіснасць праз сябе, чалавек пераносіць структуру і функцыі цела і яго частак на навакольны свет, такім чынам, успрыманне чалавекам свету з'яўляецца саматычным. Саматызмы выяўляюць і вызначаюць спецыфіку светаўспрымання носьбітаў мовы і культуры. Існаванне саматызмаў з'яўляецца моўнай універсальіяй, аднак саматычныя словазлучэнні ў розных лінгвакультурах адрозніваюцца. На дадзены момант у мовазнаўстве адзначаецца недахоп прац, прысвечаных аналізу сімвалічнага значэння саматычных метафтаніміяў адмоўных эмоцый на матэрыяле беларускай і англійскай моў.

Мэта даследавання – вызначыць мадэлі метафтаніміяў адмоўных эмоцый з прыкладаў Беларускага N-корпуса [2] і Брытанскага нацыянальнага корпуса (British National Corpus) [3] з дапамогай аналізу сімвалічных значэнняў саматычных кампанентаў *галава / head, вока (вочы) / eye (eyes), твар / face, сэрца / heart*. У структуры метафтаніміі два кампаненты – метафарычны і метанімічны. Саматызм з'яўляецца метанімічным кампанентам метафтаніміі і сканцэнтруавае на сабе метафарычную праяву эмоцыі. Вылучаны ілюстрацыйны матэрыял аб'яднаны паводле саматычных кампанентаў *галава / head, вока (вочы) / eye (eyes), твар / face, сэрца / heart*.

Слоўнікі сімвалаў вызначаюць *галаву* як найважнейшы орган цела чалавека, месцазнаходжанне яго жыццёвай моцы і энергіі [4, с. 112], ёмішча душы [5, с. 144; 6, с. 117; 7, с. 360; 8, с. 181], увасабленне чалавечага духу, улады. Галава ўвасабляе муд-

крыніцы (metonymic expansion of a metaphoric source) [1, с. 10].

расць, розум, развагу і мысленне, духоўнасць, кантроль і кіраванне.

Саматычны кампанент *галава* / *head* у складзе метафтаніміі актыўна ўдзельнічае ў выяўленні крайніх праў пачуццяў. Высокаўзнятая галава вызначае гордасць [9, с. 60], пагарду [10, с. 319] у абедзвюх мовах, параўн.: англ. *head jerked up with pride* 'галава ўзнялася ад гонару' і бел. *ускінуў галаву ў несамавітым гонары*. Аднак у беларускай мове схіленая галава таксама вызначае гордасць, напр.: бел. *з гонарам і павагай схіліў ля сценкі галаву стары Вежа*. У англічан галава ад гонару ўздымаецца, і эмоцыя гонару ўвасабляецца «палымянай» ці «халоднай», параўн.: англ. *pride raised her head and flashed in her eyes* 'гордасць узняла яе галаву і ўспыхнула ў яе вачах' і англ. *she lifted her head with cold pride in every line of her body* 'яна падняла галаву з халодным гонарам у кожнай лініі свайго цела'. Падобных тэмпературных суадносін сярод беларускамоўных метафтаніміі не вызначана.

Схіленая галава вызначае павагу і падпарадкаванне, жаль і смутак [10, с. 319] у абедзвюх мовах, параўн.: англ. *bowed head blushing in shame* 'схіліў галаву, чырванючы ад сораму'; *hang head in shame* 'павесіў галаву ад сораму' і бел. *у смутку вялікім, схіліўшы галовы, стаім перад вамі*.

Метафары, на якіх грунтуецца большасць вышэйадзначаных прыкладаў метафтаніміі, называюцца Дж. Лакофам і М. Джонсанам арыентацыйнымі, дзе добрае арыентавана наверх, а дрэннае – уніз [11, с. 40–45]. Метанімічны кампанент метафтаніміі мае фізіялагічную аснову, дзе гордая асоба адчувае ўздых, таму пастава гордай асобы выпрастаная, а засаромлены чалавек, наадварот, жадае зменшыцца і таму сутуліцца і горбіцца.

Толькі ў беларускай мове зафіксавана метафтанімія эмоцыі гонару з саматычным кампанентам *галава* і дзеясловам 'плыць': *паплыла галава ад гонару*. У дадзеным кантэксце ганарлівая асоба губляе пачуццё самакантролю, што магчыма патлумачыць перавагай сціпласці сярод вызначальных рыс нацыянальнага характару беларусаў, таму стаць занадта ганарлівым – амаль што страціць развагу.

Саматычны кампанент *галава* / *head* у складзе метафтаніміі ўвасабляецца ў якасці ёмішча, якое напайняецца, а часам выбухае пад уздзеяннем узмоцненага ўнутранага ціску, напр.: англ. *head was nearly bursting with the deadly anger in him* 'галава амаль узрывалася ад знішчальнага гневу ў ім' і бел. *галава ягонага напайняецца і напайняецца страхам*. Метафарычнай асновай з'яўляецца ўзаемадзеянне кантэптуальных метафар *цела чалавека – ёмішча эмоцыя – вадкасць у ёмішчы*. Метанімічны кампанент метафтаніміі мае фізіялагічную аснову, дзе падчас эмацыянальнага ўзбуджэння крывяны ціск павышаецца.

Зыходзячы з сімвалічнага ўвасаблення галавы ў якасці ёмішча душы, жыццёвай моцы і энергіі, у беларускамоўным прыкладзе *абрынуць на іх галовы свой гнеў і помсту ў аснове названай метафтаніміі знаходзіцца метанімічны перанос галава – частка чалавека – яго жыццё*, што паходзіць з разу-

мення чалавекам сябе праз часткі свайго цела. Такім чынам, калі гнеў абрынаецца на галаву чалавека, яго жыццё знаходзіцца ў небяспецы. Таму вылучаем сімвалічнае значэнне саматычнага кампанента *галава* як *адчувальнага, сэнсітыўнага цэнтра жыццяздольнасці*. Заўважым, што ў англійскай мове аналагічную ролю выконвае саматычны кампанент *твар* / *face*, напр.: англ. *hurl anger in others' faces* 'абрынуць гнеў на твары іншых'.

Такім чынам, у прыкладах метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *галава* вылучаны агульныя для беларускай і англійскай моў сімвалічныя значэнні: паказчык эмацыянальнага стану асобы, ёмішча эмоцый, адчувальны, сэнсітыўны цэнтр жыццяздольнасці. Працягнем, разглядаючы прыклады метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *вока*.

Вока чалавека – парны орган пачуццяў, праз які ў мозг паступае інфармацыя аб навакольным свеце, гэта адзін з каналаў пазнання, а таму найбольш каштоўны інструмент чалавечай свядомасці.

Вочы называюць люстэркам душы, характару, настрою, ёмішчам душы [12, с. 232], паколькі ў іх адлюстроўваецца ўнутраная сутнасць чалавека. Яны выказваюць усё адценні пачуццяў, стану душы і размоўных працэсаў. Як істотная частка структуры чалавечай мімікі, вочы служаць сродкам выяўлення ўнутранага стану чалавека (пачуццяў, эмоцый, стану душы і размоўных працэсаў).

Сінестэтычныя метафтаніміі з саматычным кампанентам *вока* сведчаць пра інтэнсіўнасць эмоцыі і сімвалізуюць вока як індикатар моцы эмоцый. Нагадаем, што сінестэзія вызначае ўзнікненне пад уплывам раздражнення аднаго аналізатара адчування, характэрнага для іншага аналізатара, або зліццё якасцяў розных сфер адчувальнасці, пры якім якасці адной мадальнасці пераносяцца на іншую, рознародную [13, с. 192]. Сінестэтычная метафара ў складзе метафтаніміі з'яўляецца прыватным выпадкам праявы сінестэзіі. Гэта моўная метафара, якая вербальна замацоўвае міжпачуццёвы пераносы [9]. Адзначым наступныя прыклады сінестэзіі, заснаваныя на апазіцыі *святло – змрок*, напр.: англ. *eyes were dim with sadness* 'вочы былі бляклымі ад суму'; *eyes were dark with anger* 'вочы пацямнелі ад гневу'; бел. *бліскучыя ад гневу вочы*. Таксама сінестэтычныя метафтаніміі пашыраюцца апазіцыяй *гарачыня – халод*, напр.: англ. *blue eyes grew chill with anger or sadness* 'блакітныя вочы сталі халоднымі ад гневу і смутку'; бел. *закаханымі, цёплымі вачыма*.

Накіраванасць позірку адпавядае эмацыянальнаму стану асобы. Так, засмучаны ці спужаны чалавек хавае вочы, накіроўваючы позірк уніз або ўбок, што сведчыць пра адмоўны эмацыянальны стан асобы, жаданне нешта ўтаіць, што пацвяджаецца падобнымі прыкладамі ў англійскай і беларускай мовах, параўн.: англ. *to hide your eyes in awe* 'хаваць вочы ад страху'; бел. *ад сораму ён адвёў вочы*.

Таксама памер вачэй з'яўляецца своеасаблівым паказчыкам эмацыянальнага стану асобы. Спалоху і смутку адпавядаюць шырока расплюшчаныя вочы, злосці – звужаныя вочы, параўн.: англ. *eyes large*

with sadness 'вочы вялікія ад смутку'; her dark eyes watched him, wide with fear so that the whites showed like two new moons 'яе цёмныя вочы глядзелі на яго, шырокія ад страху, так што бялкі вачэй былі падобнымі на дзве поўні' і бел. вочы акругліліся, пашырэлi і ці то са спалохам, ці то з затоенай радасцю паўзіраліся ў загарэлыя твары хлопчыка і дзяўчынкі; звузіліся ў злосці вочы. Згодна з меркаваннем навукоўцаў, фізіялагічнай асновай падобнай праявы з'яўляецца тое, што шырока адкрытыя вочы ў стрэсавай сітуацыі дазваляюць больш эфектыўна і хутка заўважыць небяспеку. Паколькі вочы шырока адкрыты, значна пашыраецца поле зроку чалавека, таксама павялічваецца адчувальнасць вачэй [14].

Саматычны кампанент *вочы* / eyes нярэдка бывае сімвалічнае значэнне *ёмішча эмоцый* у абедзвюх мовах, дзе вочы змяшчаюць адпаведную эмоцыю, параўн.: англ. *there was an immense sadness in her eyes* 'велізарны смутак у яе вачах'; *eyes seemed to be popping out of his head in uncontrollable anger* 'падавалася, што вочы вылупліваліся ад некантраляемага гневу'; бел. *раптам у вачах у Франчэскі плескануўся спалох*; у *ярка-блакітных вачах зноў пачынала віраваць незадаволенасць*.

У прыкладах метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *вока (вочы)* / eye (eyes) у беларускай і англійскай мовах вылучаны сімвалічныя значэнні: індыкатар інтэнсіўнасці эмоцый, паказчык эмацыянальнага стану асобы, ёмішча эмоцый.

Даведацца пра настрой, эмоцыі, стан здароўя чалавека магчыма, гледзячы на яго твар. «Сімволіка твару шмат у чым суадносіцца з сімволікай галавы, з той толькі розніцай, што твар заўсёды адкрыты, бачны, спераду, светлы» [4, с. 504]. «Месцазнаходжанне твару ўверсе і спераду абумоўлівае пазітыўнасць яго семантыкі» [15, с. 114].

Сінестэтычныя метафтаніміі з саматычным кампанентам *твар* / face сведчаць пра інтэнсіўнасць эмоцыі і сімвалізуюць *твар як індыкатар інтэнсіўнасці эмоцый* аднолькава ў беларускай і англійскай мовах, параўн.: англ. *face white with anger* 'твар збялеў ад гневу'; *face red with anger*; *face crimson with anger* 'твар пачырванелі ад гневу'; *face darkened with anger* 'твар пацямнелі ад гневу'; бел. *твар, пачырванелы ад гневу*; *твар у Войшалка перасмыкнуўся, пацямнелі ад гневу*, дзе фізічнае ўспрымання пераносіцца на псіхічны свет, і колеравае суаднесенне адлюстроўвае крайнюю ступень пачуцця. У беларускай мове вылучаны метафтаніміі, дзе эмоцыя выступае ў якасці колеру: бел. *ужо быў відзён заліты чэсам і лотам твар Эдзівіда; Лізаветін твар ад тых слоў пыхнуў зняцакім гневам*.

Распаўсюджана ў абедзвюх мовах сімвалічнае ўвасабленне саматычнага кампанента *твар* / face ў якасці *ёмішча эмоцый*, параўн.: бел. *поўны пагарды твар пабіла ружовымі плямамі* і англ. *face was full of fear* 'твар быў поўны страху'; *face full of terror* 'твар поўны жаху'.

Вылучаецца сімвалічнае значэнне таямнічасць саматычнага кампанента *твар* / face ў беларускай і англійскай мовах, параўн.: бел. *закрыла далоньмі твар, нібы хаваючы гнятлівы сорам*; у *нясцерпным*

сораме затуліла далоньмі твар; англ. *to bury my face in my hands* 'схаваць твар рукамі'. Верагодна, такі жэст вызначае нежаданне дэманстраваць свае перажыванні, раскрываць свае пачуцці.

У прыкладах метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *твар* для беларускай і англійскай моў вылучаны сімвалічныя значэнні: індыкатар інтэнсіўнасці эмоцый, ёмішча эмоцый, таямнічасць.

Сэрца – гэта цэнтр пачуццяў, жаданняў і настрояў чалавека, таксама цэнтр душы, цела, інтуіцыі, цэнтр свядомага і несвядомага, цэнтр грэшнасці і святасці, цэнтр мыслення і волі.

Саматычны кампанент *сэрца* / heart выяўляе яго ў якасці цэнтра эмацыянальнага жыцця чалавека. У прыкладах бел. *адкрыць перад ёй сваё сэрца ў выліць адтуль поўнае гора* і англ. *rain of love would tear open her heart* 'воль кахання адпльамае яе сэрца' у аснове вобраза метафтаніміі знаходзіцца прасторава-антропная метафара дзе сэрца падаецца ў якасці патаемнай асабістай прасторы. Варта таксама звярнуць увагу на тое, што эмоцыя ў вылучаных прыкладах часцей падаецца ў якасці вадкасці, напр.: бел. *адкрыць перад ёй сваё сэрца ў выліць адтуль поўнае гора* і англ. *fear fills your heart* 'страх напаўняе Ваше сэрца'; радзей – істоты, напр.: англ. *the fear was banished from his heart* 'страх быў выгнаны з яго сэрца'.

Саматычны кампанент *сэрца* / heart выяўляецца ў якасці адчувальнага, сенсітыўнага цэнтра жыццяздольнасці чалавека ў англійскай і беларускай мовах, параўн.: бел. *страх з новай сілай ударыў у сэрца; гнеў паліць сэрца; смутак з'ядае сэрца; страх працінаў ягонае сэрца*; англ. *cold fear numbing her heart* 'халодны страх марозіў яе сэрца', *fear twisting her heart* 'страх, які круціў яе сэрца'.

Агульнавядома, што «вага» сэрца – своеасаблівы паказчык эмацыянальнага стану асобы: «лёгкаму» сэрцу адпавядаюць станючыя эмоцыі, «цяжкаму» – адмоўныя. Фізіялагічнай асновай праявы адмоўных эмоцый з'яўляецца «звужэнне дробных сасудаў лёгкіх, якое прыводзіць да адтоку з іх крыві, у выніку пагаршаецца паступленне кіслароду ў арганізм, і чалавек пачынае адчуваць цяжкасць у грудзях» [16, с. 171]. Аднак варта звярнуць увагу на тое, што ў англамоўных прыкладах прыметнік *цяжкі* часцей апісвае саматызм *сэрца* / heart, а ў беларускамоўных – эмоцыю, параўн.: англ. *his heart heavy with disappointment and sadness* 'яго сэрца цяжкае ад расчаравання і смутку'; *his heart is heavy, unbearable anguish oppresses the heart* 'сэрца ягонае цяжкае, невыносная пакута душыць сэрца'; бел. *сэрца заходзіцца з цяжкага жалю; ад цяжкага жалю сэрца рвецца на кускі*.

У прыкладах метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *сэрца* для беларускай і англійскай моў вылучаны сімвалічныя значэнні: ёмішча эмоцый, адчувальны, сенсітыўны цэнтр жыццяздольнасці, індыкатар эмоцый, паказчык эмацыянальнага стану асобы.

Устанаўленне сімвалічнага значэння саматычных кампанентаў *галава* / head, *вока (вочы)* / eye

(eyes), *твар / face, сэрца / heart* садзейнічае вызначэнню тыпу метафара-метанімічнага ўзаемадзеяння метафтаніміі адмоўных эмоцый. Сімвалічнае значэнне *паказчык эмацыянальнага стану асобы* саматычных кампанентаў *галава / head, вока (вочы) / eye (eyes), дзе ўвага акцэнтуюцца на знешніх праявах эмоцый, сведчыць пра метанімічнае пашырэнне метафарычнай крыніцы*. Напрыклад, англ. *head jerked up with pride 'галава ўзнялася ад гонару'* і бел. *ускінуў галаву ў самамавітым гонары*, дзе выпрастаная пастава ў якасці метаніміі (*праява эмоцыі – эмоцыя*) разгортвае метафару.

Сімвалічнае значэнне *паказчык эмацыянальнага стану асобы* саматычнага кампанента *сэрца / heart*, дзе ўвага акцэнтуюцца на ўнутраных праявах эмоцый, сведчыць пра метанімічнае скарачэнне метафарычнай крыніцы ў англамоўных прыкладах, дзе ствараецца метафарычная адпаведнасць паміж фізічнымі з'явамі і ўнутраным станам асобы (дрэннае – ніз), напрыклад: англ. *his heart heavy with disappointment and sadness 'яго сэрца цяжкае ад расчаравання і смутку'*. У беларускамоўных прыкладах вызначаецца ўзаемадзеянне метанімічнага пашырэння фізіялагічнага праява эмоцыі – эмоцыя і метафарычнага пераноса фізічнае ўздзеянне на аб'ект – праява эмацыянальнага напружання, напрыклад: бел. *ад цяжкага жалю сэрца рвецца на кукі*, што дазваляе вылучыць метанімічнае пашырэнне метафарычнай мэты праз сімвалічнае значэнне *паказчык эмацыянальнага стану асобы* саматычнага кампанента *сэрца / heart*.

Сімвалічнае значэнне *адчувальны, сенсітыўны цэнтр жыццяздольнасці* саматычных кампанентаў *галава / head, сэрца / heart, твар / face* азначае метанімічнае пашырэнне метафарычнай мішэні, дзе метанімічна перанос *саматызм – чалавек – жыццё* пашырае метафарычны дзеяслоў фізічнага ўздзеяння на аб'ект, напрыклад: бел. *абрынуць на іх галовы свай гнеў і помсту*; англ. *hurl anger at others' faces 'абрынуць гнеў на твары іншых'*.

Сімвалічнае значэнне *ёмішча эмоцый* саматычных кампанентаў *галава / head, вока (вочы) / eye (eyes), твар / face, сэрца / heart* падчас ўзаемадзеяння канцэптualaных метафар *цела – ёмішча і эмоцыя – вадкасць у ёмішчы* метаніміі *саматызм – чалавек* гаворыць пра метанімічнае скарачэнне метафарычнай мішэні, напрыклад: бел. *поўны пагарды твар пабіла ружовымі плямамі* і англ. *face was full of fear 'твар быў поўны страху'*.

ЛІТАРАТУРА

1. Ruiz de Mendoza, F. J. Going beyond metaphonymy: metaphoric and metonymic complexes in phrasal verb interpretation / F. J. Ruiz de Mendoza, A. Galera-Masegosa // Language Value. – 2011. – Vol. 3, № 1. – P. 1–29.
2. Беларускі N-корпус [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://bnkorporus.info/korporus.html>. – Дата доступу: 19.08.2019.
3. British National Corpus [Electronic resource]. – Mode of access: <https://corpus.byu.edu/bnc/>. – Date of access: 19.08.2019.
4. Беларуская міфалогія : энцыкл. слоўн. / пад рэд. С. Санько, [і інш.] – Мінск : Беларусь, 2004. – 592 с.
5. Керлот, Х. Э. Словарь символов / Х. Э. Керлот ; пер.: Н. А. Богун [и др.]. – М. : REFL-book, 1994. – 603 с.

Сімвалічнае значэнне *індыкатар інтэнсіўнасці эмоцый* саматычных кампанентаў *вока (вочы) / eye (eyes), твар / face, сэрца / heart* паказвае, што фізічнае ўспрымання пераносіцца на псіхічны свет, дзе колеравае суаднесенне адлюстроўвае крайнюю ступень пачуцця (*праява эмоцыі – эмоцыя*), вызначаючы метанімічнае скарачэнне метафарычнай крыніцы, напрыклад: бел. *твар, пачырванелы ад гнева*; англ. *eyes were dark with anger 'вочы пацямнелы ад гнева'*.

Даследаванне сімвалічных значэнняў саматычных кампанентаў *галава / head, вока (вочы) / eye (eyes), твар / face, сэрца / heart* у складзе метафтаніміі адмоўных эмоцый паказала, што ў аснове семантычных прыкмет у дзвюх мовах ляжаць аднолькавыя фізіялагічныя, мімічныя і паводзінныя праявы эмоцый гнева, страху, сораму, пагарды, смутку. Метафтанімічныя адрэзкі беларускай і англійскай моў з саматычнымі кампанентамі *галава / head, вока (вочы) / eye (eyes), твар / face, сэрца / heart* валодаюць павышанай міжмоўнай эквівалентнасцю.

Такім чынам, сярод прыкладаў метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *галава* вылучаны наступныя агульныя для беларускай і англійскай моў сімвалічныя значэнні: значэнне *паказчык эмацыянальнага стану асобы*, якое ўдзельнічае ў выяўленні адносін асобы да пэўнага суб'екта або сітуацыі, значэнне *ёмішча эмоцый*, якое выяўляе крайнія праявы пачуццяў. Сімвалам *адчувальнага, сенсітыўнага цэнтра жыццяздольнасці* ў беларускай мове з'яўляецца *галава*, а ў англійскай мове – *твар*. Сярод метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *вока* ў беларускай і англійскай мовах вылучаны агульныя сімвалічныя значэнні: значэнне *індыкатар інтэнсіўнасці эмоцый*, якое, у адрозненне ад значэння *паказчык эмацыянальнага стану асобы* і *ёмішча эмоцый*, найчасцей рэалізоўваецца ў складзе сінестэтычных метафтаніміі. У прыкладах метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *твар* для беларускай і англійскай моў вылучаны сімвалічныя значэнні *індыкатар інтэнсіўнасці эмоцый, ёмішча эмоцый* у складзе сінестэтычных метафтаніміі, асобна вылучаецца значэнне *таямнічасць*. У прыкладах метафтаніміі адмоўных эмоцый з саматычным кампанентам *сэрца* для беларускай і англійскай моў вылучаны сімвалічныя значэнні *ёмішча эмоцый, адчувальны, сенсітыўны цэнтр жыццяздольнасці, паказчык эмацыянальнага стану асобы*, якія нярэдка грунтуюцца на прасторава-антропнай метафары.

REFERENCES

1. Ruiz de Mendoza, F. J. Going beyond metaphonymy: metaphoric and metonymic complexes in phrasal verb interpretation / F. J. Ruiz de Mendoza, A. Galera-Masegosa // Language Value. – 2011. – Vol. 3, № 1. – P. 1–29.
2. Belaruski N-korpus [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupu: <http://bnkorporus.info/korporus.html>. – Data dostupu: 19.08.2019.
3. British National Corpus [Electronic resource]. – Mode of access: <https://corpus.byu.edu/bnc/>. – Date of access: 19.08.2019.
4. Belaruskaya mifalogiya : encykl. sloyn. / pad red. S. San'ko, [i insh.] – Minsk : Belarus', 2004. – 592 s.
5. Kerlot, H. E. Slovar' simbolov / H. E. Kerlot ; per.: N. A. Bogun [i dr.]. – M. : REFL-book, 1994. – 603 s.

6. *Маковский, М. М.* Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках / М. М. Маковский. – М. : Владос, 1996. – 415 с.
7. *Уокер, Б.* Женская энциклопедия : символы, сакралии, таинства : пер. с англ. / Б. Уокер. – М. : АСТ, 2005. – 637 с.
8. *Шейнина, Е. Я.* Энциклопедия символов / Е. Я. Шейнина. – М. : АСТ ; Харьков : Торсинг, 2002. – 591 с.
9. *Тресиддер, Дж.* Словарь символов / Дж. Тресиддер ; пер. с англ. С. Палько. – М. : Гранд : Фаир-пресс, 2001. – 443 с.
10. *Вовк, О. В.* Энциклопедия знаков и символов / О. В. Вовк. – М. : Вече, 2007. – 521 с.
11. *Лакофф, Дж.* Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон ; пер. с англ., под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М. : Едиторал УРСС, 2004. – 256 с.
12. Большая энциклопедия символов и знаков / авт.-сост. Л. Егзаров. – М. : Астрель ; Тверь : АСТ, 2007. – 723 с.
13. *Рубинштейн, С. Л.* Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер Ком, 1998. – 705 с.
14. *Aviezer, H.* Angry, disgusted, or afraid? Studies on the malleability of emotion perception / H. Aviezer [et al.] // Psychological science. – 2008. – Vol. 19, № 7. – P. 724–732.
15. *Лапушинская, Н. О.* Фразеологизмы с компонентами, называющими голову и её части, в русском, белорусском и западногерманских языках: структурный, семантический, символический аспекты: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Н. О. Лапушинская. – Витебск, 2010. – 463 с.
16. *Ильин, Е. П.* Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2001. – 752 с.
6. *Makovskij, M. M.* Sravnitel'nyj slovar' mifologicheskoi simboliki v indoevropskix jazykax / M. M. Makovskij. – M. : Vlados, 1996. – 415 s.
7. *Uoker, B.* Zhenskaya enciklopediya : simvolj, sakralii, tainstva : per. s angl. / B. Uoker. – M. : AST, 2005. – 637 s.
8. *Shejnina, E. Ja.* Enciklopediya simbolov / E. Ja. Shejnina. – M. : AST ; Har'kov : Torsing, 2002. – 591 s.
9. *Tresidder, Dzh.* Slovar' simbolov / Dzh. Tresidder ; per. s angl. S. Pal'ko. – M. : Grand : Fair-press, 2001. – 443 s.
10. *Vovk, O. V.* Enciklopediya znakov i simbolov / O. V. Vovk. – M. : Veche, 2007. – 521 s.
11. *Lakoff, Dzh.* Metaforj, kotorymi my zhivem / Dzh. Lakoff, M. Dzhonson ; per. s angl., pod red. i s predisl. A. N. Baranova. – M. : Editorial URSS, 2004. – 256 s.
12. Bol'shaya enciklopediya simbolov i znakov / avt.-sost. L. Egazarov. – M. : Astrel' ; Tver' : AST, 2007. – 723 s.
13. *Rubinshtejn, S. L.* Osnovy obshchej psihologii / S. L. Rubinshtejn. – SPb. : Piter Kom, 1998. – 705 s.
14. *Aviezer, H.* Angry, disgusted, or afraid? Studies on the malleability of emotion perception / H. Aviezer [et al.] // Psychological science. – 2008. – Vol. 19, № 7. – P. 724–732.
15. *Lapushinskaya, N. O.* Frazologizmy s komponentami, nazyvayushchimi golovu i eyo chasti, v russkom, belorusskom i zapadnogermanskix jazykax: strukturnyj, semanticheskij, simbolicheskij aspekty: dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.20 / N. O. Lapushinskaya. – Vitebsk, 2010. – 463 s.
16. *Il'in, E. P.* Emocij i chustva / E. P. Il'in. – SPb. : Piter, 2001. – 752 s.

РЕПОЗИТОРІУМ